

חלק ב': התוצאות העסקיות של חמש הקבוצות הבנקאיות

1. הרווח והרווחיות של הקבוצות הבנקאיות

מגמת השיפור בתוצאות העסקיות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, שהחלה בשנת 2003, נמשכה גם בשנת 2005, אף כי בשיעור מתון יותר מאשר בשנה הקודמת. סך הרווח¹ של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות² גדל בשיעור של 25%, ל-6,642 מיליוני ש"ח; זאת לעומת גידול חד של 62% ב-2004 (לוח א'-10). העלייה ברווח השנה לא הקיפה את כל הקבוצות ולא הייתה אחידה. בעוד שבקבוצת "דיסקונט" ירד הרווח בשיעור של 12.4%, עקב הפרשה לפרישה מוקדמת של עובדים בכירים והפרשה בגין הסדר שחתמה אי. די. בי. ניו יורק³ עם רשויות הפיקוח בארה"ב⁴, בקבוצות "לאומי", "פועלים", "מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי" עלה הרווח ב-12.2%, ב-38.6%, ב-25% וב-87.3%, בהתאמה (לוח א'-10).

גידול הרווח הנקי הביא לעלייה בהון העצמי של חמש הקבוצות הבנקאיות, כך שסך ההון העצמי של הבנקים (הון הבנקים כולל הון עצמי בתוספת זכויות בעלי מניות חיצוניים) גדל מכ-46.4 מיליארדי ש"ח בסוף 2004 לכ-49.2 מיליארדים בסוף השנה הנסקרת⁵ (לוח א'-2 ולוח א'-22).

עלייה זו קווצה חלקית על ידי חלוקת דיבידנדים בסך כולל של כ-2.65 מיליארדי ש"ח⁶. התשואה להון הגיעה השנה לרמת שיא של 15.5%; זאת לאחר שלוש שנים רצופות של עליות, שנבעו בין היתר, מהתאוששות המשק (יציאה מהמיתון), ובאו לאחר שנתיים של שפל בכלכלה (איור א'-18).

גם בבחינת התשואה להון ניכרת אי-אחידות בין הקבוצות: שיפור משמעותי בקבוצות "הפועלים" ו"הבינלאומי", שיפור מתון יותר בקבוצות "מזרחי-טפחות" ו"לאומי", והרעה בקבוצת "דיסקונט"⁷. אשר להשפעת המכירות שהתבצעו בעקבות רפורמת בכר

¹ הרווח מוגדר כרווח הנקי בתוספת חלקם של בעלי מניות חיצוניים והפרשי תרגום שנוקפו להון.
² חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות הן קבוצת "הפועלים", קבוצת "לאומי", קבוצת "דיסקונט", קבוצת "מזרחי-טפחות" וקבוצת "הבינלאומי".

³ בחקירה של משרד התובע המחוזי של ניו יורק בנושאים הקשורים להלבנת הון נתגלו באי. די. בי. ניו יורק ליקויים רבים בנושא יעילות הבקורות והדיווח על הלבנת הון ומניעת טרור. בעקבות הממצאים נדרש אי. די. בי. ניו יורק והסכים להפסיק לפעול על פי הנהלים הלקויים, לתקן את הנהלים ולעבות את תהליכי הבקרה והפיקוח כפי שנקבע על ידי הרשויות בניו יורק. בנק דיסקונט, כחברת האם של אי. די. בי. ניו יורק, קיבל על עצמו לפעול כמיטב יכולתו כדי להבטיח קיומן של ההתחייבויות האמורות. בדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2005 נכללה הפרשה בסך של 120 מיליוני ש"ח בגין קנסות וייעוץ.

⁴ הרווח הנקי של הקבוצה, בנטרול הפרשה לפרישה מוקדמת והפרשה בגין הסדר שחתמה אי. די. בי. ניו-יורק עם רשויות הפיקוח בארה"ב, הסתכם ב-693 מיליוני ש"ח, לעומת 659 מיליונים בשנת 2004, עלייה של 5.2%.

⁵ ההון העצמי מורכב, בין היתר, מקרנות אחרות ועודפים, כלומר מהערך המצטבר של רווחים מהעבר שעדיין לא חולקו.

⁶ בשנת 2005 חילקה קבוצת "הפועלים" דיבידנד בסך 1.65 מיליארדי ש"ח, וקבוצת "לאומי" – סך של כמיליארד ש"ח.

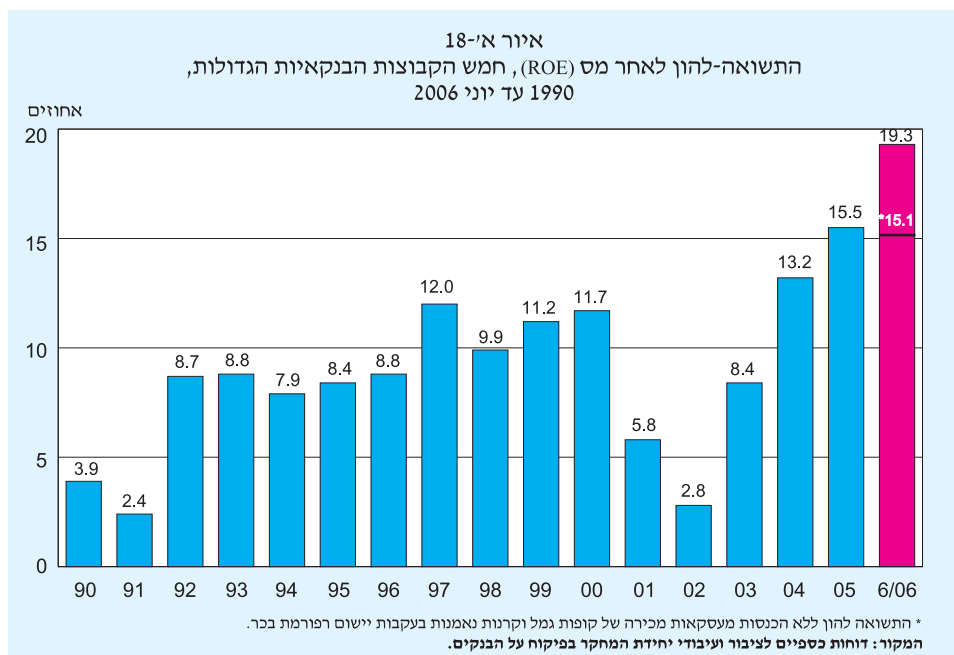
⁷ גם בנטרול ההפרשה לפרישה מוקדמת וההפרשה בגין הסדר שחתמה אי. די. בי. ניו-יורק עם רשויות הפיקוח בארה"ב ירדה התשואה להון העצמי של הקבוצה ל-10.9% (לעומת תשואה להון בנטרול ההפרשה לפרישה מוקדמת בשנת 2004 בשיעור של 11.1%).

לוח א'-10
סעיפים עיקריים מידות הרווח וההפסד המאוחד של המש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2003 עד 2005
(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)

הקבוצות	סך כל הקבוצות			הבנקאית			מסדות			דיסקונט			הפעילים			לאומי		
	2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003	2005	2004	2003
הרווח מפעולות מימון לפני הליז'א	21,511	19,987	18,461	1,673	1,432	1,349	1,904	1,652	1,439	3,697	3,473	2,983	7,609	7,071	6,715	6,628	6,359	5,975
ההפרשה לחובות מסופקים	3,953	4,958	5,999	276	437	612	292	359	300	691	880	845	1,268	1,768	2,359	1,426	1,514	1,883
הרווח מפעולות מימון לאחר ההפרשה	17,558	15,029	12,462	1,397	995	737	1,612	1,293	1,139	3,006	2,593	2,138	6,341	5,303	4,356	5,202	4,845	4,092
סך כל ההכנסות התפעוליות והאחרות	12,842	11,712	10,739	1,018	832	812	1,114	1,036	955	2,401	2,226	2,091	4,591	4,215	3,665	3,718	3,403	3,216
מהן: הכנסות מעמלות תפעוליות	9,993	9,280	8,608	862	718	672	924	874	832	1,858	1,771	1,648	3,539	3,199	2,929	2,810	2,718	2,507
סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות	21,199	18,920	17,864	1,575	1,362	1,280	1,839	1,679	1,417	4,724	4,013	3,605	6,991	6,378	5,959	6,070	5,488	5,603
מהן: משכורות והוצאות גולות	12,646	11,410	10,827	906	820	785	1,154	1,089	882	2,891	2,511	2,264	4,068	3,742	3,526	3,627	3,248	3,370
הרווח מפעולות רגילות לפני מס ¹	9,201	7,811	5,707	840	465	309	887	650	714	683	796	654	3,941	3,140	2,190	2,850	2,760	1,840
ההפרשה למס על רווח מפעולות רגילות	3,912	3,413	2,529	374	211	131	371	255	342	324	342	371	1,650	1,361	861	1,193	1,244	824
הרווח מפעולות רגילות לאחר מס ²	5,289	4,398	3,178	466	254	178	516	395	372	359	454	283	2,291	1,779	1,329	1,657	1,516	1,016
הרווח האחר ³	1,353	933	115	6	-2	-2	-9	10	-10	177	158	-70	699	379	76	480	388	121
הרווח תרקי לבעלי המניות	6,462	5,155	3,147	453	242	156	507	386	335	458	556	154	2,908	2,107	1,357	2,136	1,864	1,145
סך הרווח לאחר חישוב ההשואה לרוי ⁴	6,642	5,331	3,293	472	252	176	507	405	362	536	612	213	2,990	2,158	1,405	2,137	1,904	1,137
התקן לחישוב ההשואה לרוי ⁴	42,892	40,414	39,308	3,714	3,497	3,255	4,133	3,778	3,718	6,386	5,955	5,513	14,510	13,892	13,527	14,149	13,293	13,295
ההשואה הכוללת לרוי ⁵ (ROE)	12.3%	10.9%	8.1%	12.5%	7.3%	5.5%	12.5%	10.5%	10.0%	5.6%	7.6%	5.4%	15.8%	12.8%	9.8%	11.7%	11.4%	7.6%
ההשואה הכוללת לנכסים (ROA) (אחוזים)	15.5%	13.2%	8.4%	12.7%	7.2%	5.4%	12.3%	10.7%	9.7%	8.4%	10.3%	3.9%	20.6%	15.5%	10.4%	15.1%	14.3%	8.6%
ההשואה הכוללת לנכסים (ROA) (אחוזים)	0.77%	0.64%	0.40%	0.66%	0.36%	0.30%	0.59%	0.48%	0.50%	0.37%	0.40%	0.20%	1.09%	0.81%	0.60%	0.78%	0.72%	0.50%

- 1) בשנת 2003 – כולל שחקות והוצאות של ההכנסות וההוצאות שכוללו ברוח לפני מסים סבוכים כדוגמת ההפסד האפלטוני, לפי מודל דנצבר 2003 (30) מיליוני ש"ח.
- 2) הרווח האחר כולל את חלקה של הקבוצה ברווחים של תברות כלולות, את ההשקעה ההשקיעית בשל שינוי השיטה החשבונית לאחר מס ההמאות מידות בנין הברות אוטומטיות כלולות מהותה על השינויים בהון העצמי.
- 3) סך הרווח מוגדר כרווח תרקי בתוספת חלקם של בעלי מניות היעניים והמשיגים חזרים שנקראו לרוי.
- 4) הרוי כחוללת המשה בתוספת חלקם של בעלי מניות היעניים והמפקות לפי עיתון ומגזרי ויכרונד שחלקם לפי עיתון.
- 5) לצורך החישוב נלקח הרווח בסוף השנה הנהיגית חלקי הרוי העצמי של סוף השנה הקודמת.

המקור: דוחות כספיים מצטיינים ומגזרי יחידת המחקר בפקוח על המכסים.

על התשואה להון של הבנקים, במחצית הראשונה של שנת 2006 נרשמו שבע עסקאות בלבד על ידי חמישה בנקים מסחריים: "הפועלים", "דיסקונט", "המזרחי-טפחות", "איגוד" ו"ירושלים" – בשווי כולל של כ-1.8 מיליארדי ש"ח; בגינן נרשם רווח נטו מפעולות בלתי רגילות בסך 969 מיליוני ש"ח, שהיווה כ-35.3% מהרווח הנקי של אותם בנקים בממוצע⁸. בניכוי הרווחים מהמכירות שביצעו הבנקים השייכים לחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, מתקבלת במחצית הראשונה של 2006 תשואה להון של 15.14%, לעומת 19.3%, בממוצע⁹, לפני הניכוי האמור (איור א'-18).

בדומה לשנת 2004, עיקר הגידול ברווחים של חמש הקבוצות הבנקאיות נבע השנה מעלייה ברווח מפעולות מימון ומירידה בהפרשה לחובות מסופקים. לעומת שני אלה, גדלו סך ההוצאות התפעוליות בשיעור כפול מהגידול בסך ההכנסות התפעוליות (2.3 מיליארדי ש"ח, לעומת 1.1 מיליארדים, בהתאמה), וגודלן השפיע לשלילה על הרווחים (לוח א'-10). הגידול החד בהוצאות התפעוליות השנה נבע בעיקר מעלייה

⁸ תרומת העסקאות לרווח הנקי של הקבוצות הבנקאיות במחצית הראשונה של 2006: מכירת פ.ק.ן. וקרנות "יהב" ו"מסד" תרמה 28.5% לרווח הנקי של קבוצת "הפועלים"; "אילנות דיסקונט" – 57.7% לרווח הנקי של קבוצת "דיסקונט"; "עמדה" – 37.7% לרווח הנקי של קבוצת "מזרחי-טפחות"; א.ק.ן ו"איגוד קופות-גמל" – 55.3% לרווח הנקי של "בנק איגוד"; "ירושלים ניהול קרנות" – 43.6% לרווח הנקי של "בנק ירושלים". לפירוט הרוכשים ראו תיבה 1 בחלק זה.

⁹ "הפועלים": 16.89% לעומת 23.98%; "דיסקונט": 5.68% לעומת 13.66%; "המזרחי-טפחות": 9.27% לעומת 15.07%.

חריגה ביחס לאשתקד בהוצאות התפעוליות והאחרות של קבוצות "לאומי" ו"דיסקונט", שנבעה ברובה מעליה בהוצאות השכר ובהוצאות הנלוות¹⁰. (לוח א'–10).

שיעור ההפרשה למס בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בשנת 2005 היה 42.5% מהרווח לפני מס, ירידה של 1.2 נקודות אחוז לעומת 2004, המוסברת בחלקה בירידה של שיעור המס הסטטוטורי (מ–44.5% בשנת 2004 ל–43.6% בשנת 2005)¹¹.

תרומתן של החברות הכלולות לרווח לאחר מס נותרה כבשנת 2004, והסתכמה השנה בכ–660 מיליון ש"ח¹².

2. התפתחות ההכנסות וההוצאות

א. הרווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחובות מסופקים

בשנת 2005 נמשכה מגמת השיפור ברווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחובות מסופקים בחמש הקבוצות הבנקאיות. רווח זה גדל בשיעור של כ–7.6% (לעומת 8.2% ב–2004) והסתכם בכ–21.5 מיליארדי ש"ח. גם השנה, כאשתקד, עלה הרווח מפעולות מימון בכל אחת מחמש הקבוצות הבנקאיות, אף כי ניכרה שונות בין הקבוצות הגדולות והבינוניות. בקבוצות "לאומי", "דיסקונט" ו"הפועלים" הוא עלה מעט, ואילו בקבוצות "הבינלאומי" ו"מזרחי-טפחות" הוא עלה בשיעורים גבוהים יחסית (לוח א'–10).

גידול הרווח מפעולות מימון הושפע בעיקר מעלייה של כ–5.8% בנכסי הקבוצות הבנקאיות, שהסתכמו השנה בכ–1,100 מיליארד ש"ח. את גידול הרווח קיזזה מעט השפעת המחיר, וזאת כתוצאה מירידת פער הריביות המשוקלל הכולל ב–0.02 נקודת אחוז, מ–1.53% בשנת 2004 ל–1.51% השנה (לוח א'–11).

בחנית הרווח מפעולות מימון לפי מגזרי הצמדה מעלה כי התרומה העיקרית לרווח זה נבעה השנה מהמגזר – "מט"ח פעילות מקומית", שבו גדל הרווח בכ–1.6 מיליארדי ש"ח, הודות להשפעה חיובית הן של הכמות והן של המחיר (לוח א'–12, איור א'–19). בשנת 2005 ירד פער הריביות המשוקלל במגזר הפעילות במט"ח בחו"ל מ–1.64% ל–

¹⁰ עלייה של כ–582 מיליוני ש"ח בהוצאות "בנק לאומי", שרובה (380 מיליוני ש"ח) נבעה מעלייה בגין משכורות והוצאות נלוות, בהשוואה לירידה בהוצאות התפעוליות והאחרות של כ–122 מיליוני ש"ח ב–2004, וכן מעלייה חריגה של כ–711 מיליוני ש"ח בהוצאות קבוצת "דיסקונט", שנבעה בעיקר מגידול ההוצאות על משכורות והוצאות נלוות (380 מיליוני ש"ח, מתוכם 196 מיליונים בגין פרישה מוקדמת) וכן הפרשה בגין ההסדר שחתמה אי. די. בי. ניו יורק עם רשויות הפיקוח בארה"ב (120 מיליוני ש"ח).

¹¹ ב–25 ביולי 2005 עבר בכנסת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 147 והוראת השעה), התשס"ה–2005, הקובע הפחתה הדרגתית של שיעור המס לחברות מ–34% לשנת 2005 עד ל–25% משנת 2010 ואילך. הבנקים, כ"מוסד כספי" לעניין חוק מס ערך מוסף משלמים מס רווח בשיעור 17%, המהווה הוצאה למס חברות, ולכן הקטנת מס החברות תגרום להקטנה בשיעור המס הכולל שיחול על הבנק בשיעור נמוך יותר, כך שבשנת 2005 חל שיעור מס כולל של 43.59%, בשנת 2006 יחול שיעור מס כולל של 41.03%, בשנת 2007 39.32%, בשנת 2008 37.61%, בשנת 2009 36.75%, ומשנת 2010 שיעור מס כולל של 35.9%.

¹² אף כי ניכרה שונות בין חמש הקבוצות הגדולות. בקבוצת "דיסקונט" עלו ההכנסות מחברות כלולות בכ–30%, בגין חלקה של הקבוצה ברווחי "הבינלאומי" וב"הראל השקעות ביטוח", ב"לאומי" הן פחתו בכ–8%, בשל ירידה ברווחי "מגדל אחזקות ביטוח ופיננסים" וברווחי "אפריקה ישראל", שקוזה חלקית על ידי עלייה ברווחי "החברה לישראל". בקבוצות "מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי" התרומה של החברות הכלולות לרווח הייתה זעירה.

לוח א'-11
שיעורי ההכנסה וההוצאה מפעילות מימון (כולל גזורים) לפי מגזרי הצמדה בחמש הקבוצות הבנקאיות
הגדרות 2004 ו-2005 (מיליוני ש"ח, מחירים שוטפים)

2004					
התחייבויות ²			נכסים ¹		
פער הריבית המשקלל (7) = (3)-(6)	שיעור ההוצאה מההתחייבויות (6) = (4)/(5)	היתרה השנתית הממוצעת (5)	הוצאות המימון (4)	ההכנסה מנכסים (3) = (1)/(2)	היתרה השנתית הממוצעת (2)
המגזר			הכנסות המימון (1)	הכנסות המימון (1)	הכנסות המימון (1)
צמוד	1.10	5.27	171,685	9,047	6.37
לא צמוד	2.66	3.49	284,991	9,940	6.15
מסל"ח מקומי	0.78	2.69	403,563	10,864	3.47
מסל"ח חו"ל	1.64	1.60	145,603	2,330	3.24
סה"כ	1.53	3.20	1,005,842	32,181	4.73
2005					
התחייבויות ²			נכסים ¹		
פער הריבית המשקלל (7) = (3)-(6)	שיעור ההוצאה מההתחייבויות (6) = (4)/(5)	היתרה השנתית הממוצעת (5)	הוצאות המימון (4)	ההכנסה מנכסים (3) = (1)/(2)	היתרה השנתית הממוצעת (2)
המגזר			הכנסות המימון (1)	הכנסות המימון (1)	הכנסות המימון (1)
צמוד	1.07	6.79	164,826	11,194	7.86
לא צמוד	2.51	3.06	310,378	9,498	5.57
מסל"ח מקומי	1.17	4.93	433,835	21,402	6.11
מסל"ח חו"ל	0.74	6.27	150,564	9,443	7.01
סה"כ	1.51	4.86	1,059,603	51,537	6.37

(1) הנכסים כוללים: אשראי לציבור, אג"ח מחזקות לפדיון, אג"ח וכוונות לכרידה, אג"ח אשראי ממשלה, מוזכנים ופקדונות בבנק ישראל, פקדונות בנקים ואחרים.

(2) ההתחייבויות כוללות: פקדונות הציבור, פקדונות הממשלה, פקדונות מנקים ואחרות.
המקור: דוחות כספים לציבור

0.74%. ירידה זו מתרחשת למרות העלייה בשיעור ההכנסה מנכסים (בעיקר באשראי לציבור) ונובעת מהעלייה החדה בהוצאה על פיקדונות הציבור¹³.

לוח א'-12

פירוט הכנסות נטו מפעולות מימון לפני הפרשה לחומ"ס לפי מגזרי הצמדה, חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2005 לעומת 2004

(מיליוני ש"ח)

השינוי באחווים לעומת 2004	השינוי (בש"ח) לעומת 2004	2005	2004	
		במחירים שוטפים		
				ההכנסות נטו ¹ לפי מגזרי הצמדה (כולל נגזרים)
7.8	628	8,729	8,101	שקלי לא-צמוד
4.2	138	3,463	3,325	שקלי צמוד למדד
48.8	1,634	4,985	3,351	מט"ח – פעילות מקומית
16.2	2,400	17,177	14,777	סה"כ ההכנסות ממגזרי ההצמדה (1)
				הכנסות מימון אחרות
3.1	23	770	747	עמלות מעסקי מימון
15.5	266	1,980	1,714	הכנסות מימון אחרות נטו
				מזה: הכנסות ריבית בגין חובות בעייתיים
20.4	170	1,002	832	שלא נרשמו בעבר
-45.2	-237	287	524	מזה: רווחים ממכירה ושערוך של אג"ח ²
11.7	289	2,750	2,461	ס"כ הכנסות המימון האחרות (2)
-50.6	-210	205	415	אופציות ומכשירים נגזרים אחרים (3)
				הרווח מפעילות מימון לפני הפרשה לחומ"ס
14.0	2,479	20,132	17,653	(1 + 2 + 3)

(1) נטו: הכנסות מנכסים בניכוי הוצאות על התחייבויות.

(2) כולל רווחים/הפסדים משערוך ומכירה של אג"ח למסחר וממכירה של אג"ח זמינות למכירה ואג"ח המוחזקות עד לפדיון.

המקור: דוחות כספיים לציבור.

¹³ אנו משערים כי תופעה זו מוסברת באי-סימטריה לאורך גלי ריבית: בתקופות של עלייה בריבית (ריבית הליבור לשלושה חודשים עלתה מ-2.56% בינואר 2005 ל-4.53% בדצמבר 2005), במיוחד בתקופות כה קצרות, הבנקים נקלעים לפוטנציאל של מצוקת נזילות, ונאלצים להגיב במהירות באמצעות העלאת הריבית על הפיקדונות, כדי למנוע את בריחת כספי המפקידים והסתם לתחליפים. לעומת זאת בשוק האשראי, התאמת הריבית על האשראי איטית יותר, שכן הבנקים נוטים לבדוק ביתר קפידה אם שינויי הריבית במשק הם שינויים זמניים או פרמננטיים; זאת מחשש כי העלאת הריבית על האשראי תפגע בכושר ההחזר של הלווים, והדבר יאלץ את הבנק לשאת בחלק מנטל זה ובהפסדים בלתי צפויים, ובכללם בנייה-מחדש של האשראי בתנאים נחותים. ייתכן שבעת עליית ריביות מצטרפים לחוג מקבלי האשראי לקוחות בעלי פרויקטים מסוכנים, בעוד שלקוחות המממנים פרויקטים בעלי סיכון ותשואה נמוכים נאלצים להפסיק לקבל אשראי במחיר כה גבוה, כי אינם מסוגלים לעמוד בתשלומי הריבית. לפיכך, העלאת הריבית בתיק האשראי מגדילה את ההסתברות לפגיעה באיכותו, ואיננה כדאית לבנקים בטווח הקצר. בטווח הארוך, אם יתברר לבנקים כי עליית הריבית אינה זמנית, הם יעלו גם את הריבית על האשראי, כדי למנוע הפסדים הנובעים מהתייקרות המקורות ללא עלייה מקבילה של תשואת השימושים. תופעה זו מתחזקת בהתרחש עליות חדות בשיעורי הריבית, כפי שקרה השנה עם ריבית הליבור.

הסבר אפשרי נוסף לירידה של פער הריביות בעת עלייה של שיעורי הריבית במשק מקורו בהבדלי מח"ם בין נכסים להתחייבויות. מקובל כי מח"ם הפיקדונות נמוך ממח"ם הנכסים, ולכן, בעת עלייה בשיעורי הריבית ערך הנכסים יורד יותר מאשר ערך ההתחייבויות, דבר שמוביל לשחיקה בפער הריביות המשוקלל. להרחבה בנושא זה ראו ספרו של דוד רוטנברג (2002), "ניהול בנקאי בישראל", עמ' 101-104.

לכך אנו מוצאים בחישוב מדד כוח השוק¹⁴ של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות במגזר השקלי הלא צמוד: ממנו עולה כי כוח השוק המופעל על משקי הבית גבוה משמעותית מזה המופעל על הפירמות העסקיות.

כנגד זאת הגידול, בתרומה-לרווח של המגזר השקלי הצמוד (כ-140 מיליוני ש"ח), שבו לא חל שינוי משמעותי בפער הריביות המשוקלל, לא נבע מהתרחבות הפעילות¹⁵, שכן התחרות הגוברת מצד גורמים חוץ-בנקאיים פעלה לצמצום ביקושי הציבור לאשראי צמוד. תרומתו החיובית של המגזר לרווח נבעה, אם כן, מעלייה שנתית של מדד המחירים לצרכן בשיעור של 2.7% בשנת 2005.

ב. ההפרשה לחובות מסופקים

ההפרשה השנתית לחובות מסופקים של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות ירדה בשנת 2005 בכמיליארד ש"ח, והסתכמה בכ-3.9 מיליארדים (ירידה של כ-20%; לוח א'-13), שהם שיעור הפרשה של 0.71% מסך האשראי המאזני. הירידה בשיעור ההפרשות השנה הייתה המשך של מגמת הירידה שהחלה בשנת 2003, לאחר שלוש שנים של עלייה חדה שהגיעה לשיא בשנת 2002, עם שיעור הפרשות של 1.31%. בניגוד לשנת 2004, שבה ירדו ההפרשות בשלוש מתוך חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות ("הפועלים", "לאומי" ו"הבינלאומי"), הרי השנה הקיפה הירידה בסעיף זה את כל חמש הקבוצות.

יתרת ההפרשה לחובות מסופקים של חמש הקבוצות הבנקאיות הסתכמה בסוף

השנה ב-31.9 מיליארדי ש"ח (לוח א'-13), סכום המבטא שיעור כיסוי של 5.76% מסך האשראי לציבור, לעומת 5.65% ו-5.10% בשנים 2004 ו-2003, בהתאמה (איור א'-20). שיעור ההפרשות לחובות מסופקים מסך האשראי הבעייתי בתוספת יתרת ההפרשה עמד השנה על כ-37% (לוח א'-17) – תוצאת העלייה ביתרת ההפרשה לחובות מסופקים והירידה ביתרת האשראי הבעייתי. (לוח א'-18).

¹⁴ "כח שוק" של פירמה j מוגדר כסטייה היחסית של מחיר המוצר מעלותו השולית. כוח השוק של הענף בכללותו (M) מחושב כממוצע משוקלל (בגודלן היחסי של הפירמות) של כוח השוק של הפירמות הבנקאיות הבודדות: $M = \sum_{j=1}^n \left[\frac{P_j - C_j}{P_j} \right] \frac{Y_j}{Y}$, כאשר P_j – מחיר האשראי הבנקאי של בנק j; Y_j – כמות האשראי לציבור של בנק j; Y – כמות האשראי במערכת; n – מספר הפירמות הבנקאיות בענף.

¹⁵ יתרות האשראי לציבור במגזר הצמוד למדד בחמש הקבוצות הבנקאיות גדלו במקצת (4.2%), אך היתרות הממוצעות השנתיות, שהן הרלוונטיות להכנסות המימון, קטנו במהלך 2005.

לוח א'–13

רכיבי ההפרשה לחובות מסופקים בקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2003 עד 2005
(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)

2005			2004			2003 ¹			
ההפרשה הכללית סך הכול	ההפרשה הספציפית והנוספת	ההפרשה הספציפית והנוספת	ההפרשה הכללית סך הכול	ההפרשה הספציפית והנוספת	ההפרשה הספציפית והנוספת	ההפרשה הכללית סך הכול	ההפרשה הספציפית והנוספת	ההפרשה הספציפית והנוספת	
30,334	3,387	26,947	27,343	3,371	23,972	23,534	3,269	20,265	יתרת ההפרשה לתחילת השנה
5,959	129	5,830	6,674	100	6,574	7,113	172	6,941	הפרשות בשנת החשבון
-1,918	-131	-1,787	-1,666	-88	-1,578	-1,071	-95	-976	הקטנת הפרשות
									גביית חובות שנמחקו בשנים קודמות
-88	0	-88	-50	0	-50	-62	0	-62	
3,953	-2	3,955	4,958	12	4,946	5,980	77	5,903	הסכום שנוקף לדוח הרווח וההפסד
-2,382	0	-2,382	-2,009	0	-2,009	-2,440	0	-2,440	חוב אבוד
4	0	4	69	0	69	188	0	188	שחיקה והתאמה של היתרות
31,909	3,385	28,524	30,361	3,383	26,978	27,262	3,346	23,916	יתרת ההפרשה לסוף השנה

(1) ההפרשים בין יתרות ההפרשה לסוף שנת 2002 ליתרות ההפרשה לתחילת 2003 נובעים מהגדלת ההפרשות ב"קבוצת הפועלים" בגין חברות שאוחדו לראשונה.
המקור: דוחות כספיים לציבור.

העלייה ביתרת ההפרשות לחובות מסופקים נבעה השנה, רובה ככולה, מגידול של 1.6 מיליארדי ש"ח (5.7%) ביתרת ההפרשה הספציפית, הנקבעת על ידי הנהלות הבנקים בהתאם לכושר ההחזר של הלווים השונים וטיב ביטחונותיהם. ההפרשה הכללית והנוספת לחובות מסופקים, הנקבעת לפי הוראות המפקח על הבנקים בהתאם למאפייני הסיכון של תיק האשראי הבנקאי, לא השתנתה השנה – יציבות המוסברת, בין היתר, בירידה של משקל האשראי הבעייתי בסך האשראי (מ-10.9% בשנת 2004 ל-9.8% השנה), שהיא תוצאת המשך השיפור בכושר ההחזר של החברות העסקיות במשק. (לוח א'–17).

ג. ההכנסות התפעוליות

המשך השיפור במצב המשק הישראלי בשנת 2005 האיץ את מגמת הגידול של ההכנסות התפעוליות והאחרות בחמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, מגמה שהתחדשה בשנת 2002 לאחר ירידה של כ-3.6% ב-2001. השנה גדלו ההכנסות התפעוליות והאחרות בכ-9.6% (כ-1.1 מיליארדי ש"ח) ביחס לשנה הקודמת, והסתכמו בכ-12.8 מיליארדים (לוח א'–14).

ההכנסות התפעוליות בכל הקבוצות הבנקאיות גדלו השנה בשיעור שבין 8% ל-9%; זאת למעט קבוצת "הבנק הבינלאומי", שבה נרשם גידול חריג של 22%, עקב הכללתה של פעילות "ובנק", לראשונה, בדוחות הכספיים של הקבוצה, עם רכישתו על ידה.

לוח א'14
ההכנסות וההוצאות התפעוליות של חמלש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, עד 2003

השנויים לעדוהת השנה הקודמת	והתפלגות			והסכומים		
2005	2004	2005	2004	2005	2004	2003
(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(אחוזים)	(במיליוני ש"ח, במחזורים שוטפים)		
-0.9	1.5	11.4	12.7	1,470	1,483	1,461
1.6	2.9	15.0	16.2	1,931	1,901	1,848
10.6	10.1	16.6	16.4	2,129	1,925	1,748
9.3	7.0	6.8	6.8	867	793	741
-8.8	1.4	1.5	1.8	197	216	213
9.4	8.8	3.3	3.3	419	383	352
0.8	-5.8	6.6	7.2	852	845	897
4.2	3.9	61.2	64.4	7,865	7,546	7,260
21.5	28.7	16.6	15.0	2,128	1,752	1,361
17.8	26.1	16.6	15.5	2,136	1,814	1,438
8.1	0.1	7.4	7.5	946	875	874
26.7	66.5	9.3	8.0	1,190	939	564
19.6	27.4	33.2	30.4	4,264	3,566	2,799
		0.0				
169.6	-69.7	2.9	1.2	372	138	455
-52.0	680.0	1.0	2.3	131	273	35
11.1	-6.9	1.6	1.6	210	189	203
18.8	-13.4	5.6	5.1	713	600	693
7.5	7.9	-	-	9,993	9,298	8,621
9.6	8.9	100.0	100.0	12,842	11,712	10,752

1. ה ה כ כ ו ת ה ת פ ע י ו י
ההכנסות ממערך השירותים הבנקאיים
דמי ניהול חשבון
שירותי מערך התשלומים
הכנסות מכרטיסי אשראי
טיפול באשראי ובפרזכרת חוזים
שירותים פאמאשכים, מירע ואישורים
פעולות סחר חוץ ושירותים פיזורים
עמלות אחרות²
סך כל ההכנסות ממערך השירותים
ההכנסות מפעילות בשוק החוץ
מפעילות בניירות ערך¹
דמי ניהול קופות גבול וקרנות נאמנות
ניהול קופות גבול
ניהול קרנות נאמנות
סך כל ההכנסות מפעילות בשוק החוץ
הכנסות אחרות
רווחים מקופות פיצויים
רווחים מניהול בניית
אחרים⁴
סך כל ההכנסות האחרות
סך כל ההכנסות מהפעולות התפעוליות⁵
סך כל ההכנסות התפעוליות

לוח א'14 (המשך)
ההכנסות וההוצאות התפעוליות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות, 2002 עד 2005

השנים		ההתפלגות			הסכומים		
השנה הקודמת	2004	2005	2004	2003	2005	2004	2003
(אחידים)			(אחידים)		(מיליוני ש"ח, במחירים שוטפים)		
10.8	5.4	59.7	60.3	60.6	12,646	11,409	10,826
8.0	1.4	17.3	17.9	18.7	3,663	3,391	3,343
18.4	11.8	23.1	21.8	20.7	4,890	4,130	3,695
	10.6	3.1	3.1	3.0	660	596	539
30.2	19.6	4.1	3.5	3.1	866	665	556
9.9	0.8	2.6	2.7	2.8	554	504	500
-14.7	-8.4	0.8	1.0	1.2	168	197	215
12.2	2.1	1.3	1.3	1.3	267	238	233
19.5	15.0	3.4	3.2	2.9	716	599	521
12.0	6.0	100.0	100.0	100.0	21,199	18,930	17,864
					60.6	61.9	60.2

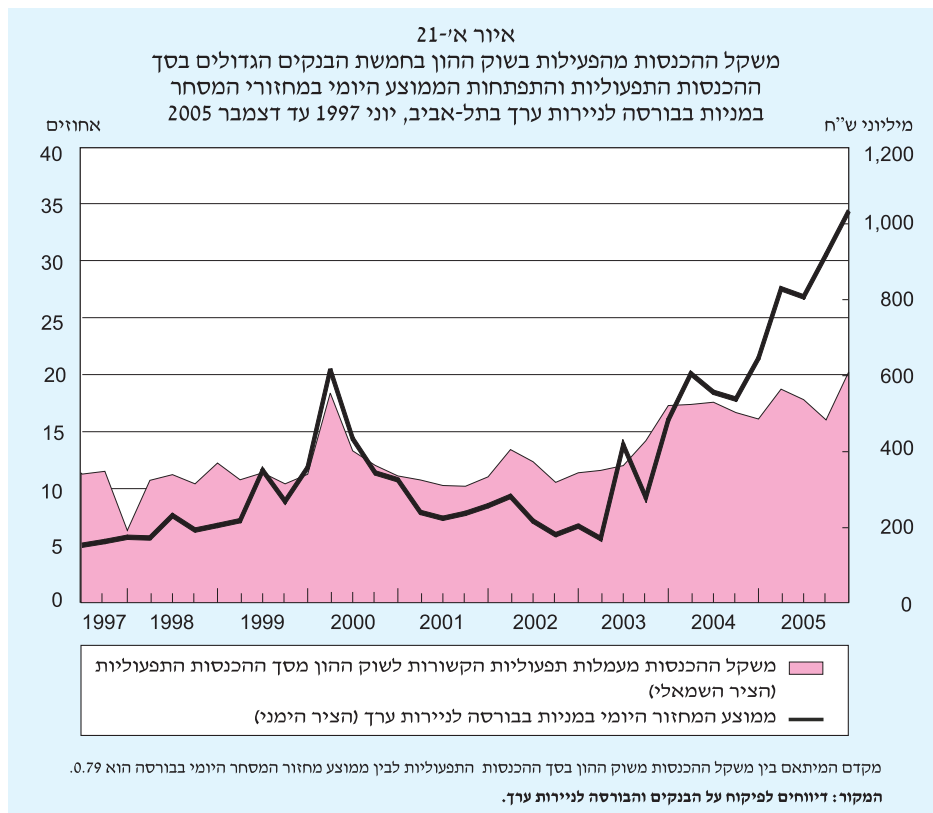
2. ה ה א ר ה ה ת פ ע ל י ו ת
משכורות והוצאות גלויות ⁹
אחזקה ופתח בגין בניינים וציוד
הוצאות אחרות
מזה: שירותי פרסום
מחשב
תקשורת
ביטוח
משדרות
שירותים מקצועיים
סך כל ההוצאות התפעוליות
שיעור הכיסוי ¹⁰ (אחידים)

- 1) כולל הכנסות מפעולות לקוחות בניירות ערך, הכנסות ממכשירים פיננסיים, מדימי משכורת ומחירות והפצת ניירות ערך.
- 2) כולל בעיקר מדרוח ועמלות גבייה על אשראי מהאוצר, דימי טיפול בירשיות ועובונות, דימי שכירות כספות וכדומה.
- 3) כולל הכנסות ממכירת מניות ומניות למכירה, מהתאמות לשווי הוגן של מניות לנסחר ודיבינדר ממניות זמינות למכירה ולנסחר.
- 4) כולל רווח ממכירת נכסים שנמקבלו בגין סילוק אשראים ודימי שכירות על בניינים שאינם בשימוש הבנק, דיבינדר שלא מהכרה בת/מטופלת וכ'.
- 5) כולל סך כל ההכנסות ממעורר השירותים והפעילות בניירות ערך.
- 6) לרבות מס שכר, פיצויים, תגמולים, פנסיה וכישות לאומי.
- 7) הדחס בין ההכנסות התפעוליות והאחרות להוצאות התפעוליות והאחרות.

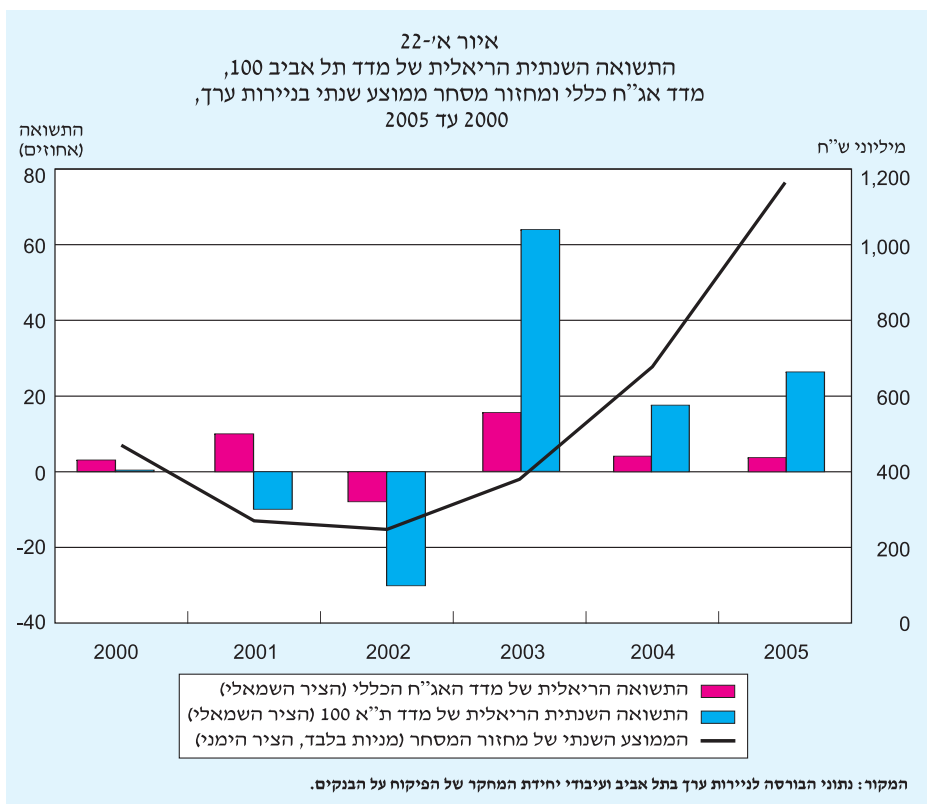
המקור: דיווחים לפיקוח על הבנקים.

גידול ההכנסות התפעוליות הנובעות מהפעלת מערך השירותים הבנקאיים הרגילים במשק (4.2%) נבע השנה בעיקר מהמשך הגידול של ההכנסות מעמלות בגין שימוש בכרטיסי אשראי (כ-10.6%). התפתחות זו מוסברת בעיקר בגידול מספר העסקאות בכרטיסי אשראי (כ-9%) ובסכומן (כ-9.9%); מספר העסקאות עמד על כ-490 מיליון עסקאות, בעוד שסכום העסקאות השנה הגיע לכ-118 מיליארדי ש"ח (ראו לוח א'-7 בפרק זה).

רכיבים נוספים שתורמו לגידול ההכנסות מהפעלת מערך השירותים הבנקאיים הרגילים היו הכנסות מטיפול באשראי ומעריכת חוזים (כ-9.3%) וכן הכנסות מפעולות סחר חוץ ושירותים מיוחדים (כ-9.4%). הירידה ברכיב ההכנסות מדמי ניהול החשבונות ורכיב ההכנסות משירותים ממוחשבים, מידע ואישורים (לוח א'-14) נבעה מהתגברות התחרות הבין-בנקאית על גובה העמלות ומהתגברות התחרות מצד חברות כרטיסי האשראי המעמידות אשראי חוץ-בנקאי.

גידול ההכנסות מפעילות בשוק ההון נבע השנה מגידול של מחזורי המסחר במניות ושל היקפי הפעילות בבורסה לניירות ערך בתל אביב (איורים א'-21 וא'-22), שהושפעו מהמשך מגמת הצמיחה במשק, מעלייה חדה בהיקף ההנפקות של ניירות

ערך (מניות ואג"ח) ומעלייה בהכנסות מדמי משמרת (כתוצאה מעליית שווי של תיק נכסי הציבור ומההתפלגות הפנימית שלו; כפי שמוסבר בחלק א', לוח א'-9). גידול ההכנסות מדמי ניהול קופות גמל וקרנות נאמנות נבע השנה מגידול נכסי הלקוחות. "רפורמת בכר", שחייבה את הבנקים למכור את מלוא החזקותיהם בקופות הגמל ובקרנות הנאמנות, תביא בשנים הקרובות למחיקת ההכנסות מדמי ניהול קופות גמל וקרנות נאמנות. במקומן ייווצרו הכנסות, שינבעו מההיתר לעסוק בייעוץ ובהפצה, ובטווח הארוך יותר – ממכירת ביטוחי חיים ופנסיה.

השפעות "רפורמת בכר" על התוצאות העסקיות של מערכת הבנקאות

באוגוסט 2005 פורסם ה"חוק להגברת התחרות וצמצום הריכוזיות וניגודי העניינים בשוק ההון בישראל (תיקוני חקיקה), התשס"ה – 2005" ("חוק בכר"). חוק בכר נחקק על פי ההמלצות של צוות העבודה הבין-משרדי לפעולות הנדרשות לביסוס מבנה תחרותי בשוק ההון ("המלצות ועדת בכר"). הצוות מונה על ידי שר האוצר באפריל 2004, והשתתפו בו גם נציגי בנק ישראל – המשנה לנגיד והמפקח על הבנקים. לשם צמצום הריכוזיות ומזעור ניגודי העניינים חויבו הבנקים למכור את מלוא החזקותיהם בקופות גמל ובקרנות נאמנות¹⁶. (להרחבה בנושא זה ראו סקירת המפקח לשנה 2004.)

כתוצאה מיישום החוק צפויים שינויים באופי הפעילות של המערכת הבנקאית וכן גם במערכת הפיננסית בכללותה. בעקבות החוק, ניהול נכסי הציבור בקופות הגמל ובקרנות הנאמנות, שנעשה עד כה באמצעות חברות ניהול בבעלות בנקאית, יעבור לגופים פיננסיים לא-בנקאיים, כפי שיפורט בהמשך, כך שכלל החיסכון ארוך הטווח (קרנות פנסיה, קופות גמל וביטוחי חיים) של העמיתים ינוהל בידי גופים אלה¹⁷. עם זאת יוכלו הבנקים להמשיך ולעסוק במתן ייעוץ ובהפצה של אותם נכסים. במקביל יותר לבנקים, כאמור, לעסוק בייעוץ והפצה של קרנות פנסיה¹⁸, ובעתיד – גם של מוצרי ביטוח חיים. בתנאים אלו צפוי כי תגדל התחרות, הן בין הבנקים לבין עצמם והן בינם לבין מוסדות פיננסיים אחרים – בעיקר חברות הביטוח, ואף גופים פיננסיים אחרים, כחברות השקעות וברוקרים פרטיים, מקומיים וזרים, שעשויים להוות חלופה לתיווך הפיננסי הבנקאי. יודגש כי מגמת ההתפתחות של שוק תחליפי האשראי העסקי למערכת הבנקאית בישראל הושפעה גם מרפורמות נוספות שגובשו בשנים האחרונות ומתמורות שהתחוללו בשוק ההון, ביניהן: (א) הגדלת החלק החופשי והסחיר של אפיקי החיסכון ארוכי הטווח והרחבת השתתפותם של משקיעים מוסדיים מקומיים ובנקים זרים מחו"ל בשוק ההון הסחיר. זאת עקב יציאה הדרגתית של הממשלה משוק הפנסיה והגמל על ידי הפסקת הנפקתן של אג"ח מיועדות, ועקב הסרת ההגבלות הכמותיות על

¹⁶ כניסה של בנק לתחום הייעוץ והמכירה של מוצרי גמל ופנסיה הותנתה במכירת החזקותיו בקופות גמל ובחברות ביטוח, ולגבי בנק גדול – גם של קרנות הנאמנות. כניסה של הבנקים הקטנים לתחום הייעוץ והמכירה של מוצרי ביטוח חיים הותנתה במכירת קופות הגמל, קרנות הנאמנות והחזקות הביטוח שלהם, ותתאפשר אחרי 2010. לבנקים הגדולים ניתנה אפשרות לייעוץ ולמכור מוצרי ביטוח חיים 5 שנים לאחר שימכרו את החזקותיהם בקופות הגמל, קרנות הנאמנות וחברות הביטוח. "חוק בכר" מגדיר בנקים גדולים כבנקים שהונם העצמי גדול מ-10 מיליארדי ש"ח ("פועלים" ו"לאומי"); בנקים גדולים חויבו, על פי חוק זה, למכור את קופות הגמל ואת קרנות הנאמנות שלהם בתוך שלוש וארבע שנים, בהתאמה, ובנקים קטנים – בתוך שש ושמונה שנים, בהתאמה.

¹⁷ בשלוש מסגרות אלו – פנסיה, גמל, וביטוח חיים – מנוהלים תיקי חיסכון שהיקפם הסתכם בדצמבר 2005 בכ-570 מיליארדי ש"ח.

¹⁸ תנאי לקבלת רישיון המתיר לתאגיד בנקאי לעסוק בייעוץ פנסיוני הוא כי התאגיד הבנקאי אינו מחזיק יותר מ-5% במבטח או יותר מ-10% בתאגיד החזקות של מבטח או בסוכנות ביטוח, למעט סוכנות ייעודית לביטוח חיים ונכסי הליווי משכנתאות.

השקעות קופות גמל בנכסים סחירים¹⁹. (ב) גידול מספר מוסדות החיסכון ארוכי הטווח (קופות גמל, קרנות השתלמות וחברות ביטוח), אשר מפנים את השקעותיהם לשוק ההון – לקרנות פנסיה, למלכ"רים ולגופי השקעות מחו"ל. (ג) ירידה חדה בהיקף ובתמהיל של הנפקות האג"ח הממשלתיות, אודות לירידה החדה בגירעון הממשלתי והעדפת הממשלה להנפיק אג"ח בחו"ל²⁰. (ד) השוואת שיעורי המס על רווחי הון מהשקעות בניירות ערך. במקביל הקשיחו הנהלות הבנקים בשנים האחרונות את הקריטריונים למתן אשראי בנקאי עסקי. תהליכים אלו האיצו את ההתפתחות של שוק תחליפי האשראי הבנקאי, שכן המגזר העסקי החל למצוא את המימון הדרוש לפעילותו גם מחוץ למערכת הבנקאית. התהליך מגוון את מקורות המימון של הפירמות, מפחית את תלותן באשראי בנקאי, מקטין את החשיפה של הבנקים ללווים בעלי חלופות בשוק ההון, מפחית את הדומיננטיות של הבנקים במערכת הפיננסית ותורם לפיתוחו והעמקתו של שוק ההון. גם בתחום הפיקדונות צפויה להתפתח תחרות, שכן ביכולתן של קרנות הנאמנות להציע השקעות דמויות פיקדונות בנקאיים כגון Money Market Mutual Funds בארה"ב, המאפשרים לרשום צ'קים כנגד סכום ההשקעה בקרן.

בעקבות "חוק בכר" התקשרו הבנקים עם מתווכים פיננסיים שאינם בנקים בהסכמי עקרונות למכירת הפעילות של קופות הגמל, קרנות ההשתלמות וחברות ניהול של קרנות הנאמנות שבבעלותם. בתוך כשנה נחתמו הסכמים למכירת נכסים בשווי של כ-149 מיליארדי ש"ח, מרביתם לחמש קבוצות הביטוח הגדולות בישראל ולשתי קרנות ההשקעות הזרות, "קרן מרקסטון" ו"קרן יורק", תמורת כ-7.1 מיליארדי ש"ח. (להסכמים העיקריים לרכישת מוסדות גמל וחברות ניהול קרנות נאמנות בישראל ראו לוח תיבה 1.) עד אוקטובר 2006 נחתמו הסכמים למכירת כ-99% משווי קרנות הנאמנות שהיו בבעלות הבנקים וכ-45% מקופות הגמל וקרנות ההשתלמות.

מרבית ההסכמים התנו את מימוש הסכמי המכירה בחתימה על הסכמים למתן שירותי תפעול לקופות הגמל לקרנות הנאמנות ובחתימה על הסכמי הפצה תמורת תשלום עמלות בשיעור המקסימלי, שנקבע בתקנות²¹. בשנת 2005 עמדו הכנסות מערכת הבנקאות מדמי ניהול של סך הקופות והקרנות בשוק על כ-2.1 מיליארדי

¹⁹ תיקון פקודת מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד – 1964, תיקון תשס"ב.

²⁰ גיוסי ההון נטו (סך כל הגיוסים בניכוי פדיונות) על ידי משרד האוצר בשוק ההון בשנת 2005 הסתכמו ב-5 מיליארדי ש"ח בלבד, כרבע מהגיוס בכל אחת מהשנתיים הקודמות.

²¹ לגבי קרנות נאמנות נקבעו בתקנות עמלות של 0.25% לקרנות המשקיעות בעיקר בהשקעות קצרות טווח, 0.8% לקרנות המשקיעות בעיקר במניות, ו-0.4% ליתר הקרנות בגין יחידות של הקרן בניהול מנהל הקרן, המוחזקות באמצעות המפיץ. עוד נקבע בתקנות כי לא תחול על הבנקים התקנה שלפיה במניין היחידות אשר בגינן תשולם עמלת הפצה לא יובאו יחידות שנרכשו לפני ההתקשרות בהסכמי ההפצה. לגבי הבנקים נקבע כי גם היחידות שנרכשו בעבר מזכות בעמלת הפצה. לגבי קופות הגמל נקבעה עמלת הפצה של 0.25% בגין עסקאות שיבצע היועץ או המשך חברות בהן. נוסף על כך, במסגרת הסדרת תחום הייעוץ הפנסיוני נקבע על ידי משרד האוצר על מתן שירותי ניהול או תפעול לגוף מוסדי על ידי יועץ פנסיוני, שיעור תמורה מקסימלי של 0.1% משווי נכסי קופות הגמל שנמכרו.

הסכמים עיקריים לרכישת מוסדות גמל (קופות גמל וקרנות השתלמות) וקרנות נאמנות בישראל, נובמבר 2005 עד אוקטובר 2006
(מיליוני ש"ח)

מוסדות גמל (קופות גמל וקרנות השתלמות)									
שם הקבוצה	שם הקופה	הקבוצה הרכשה	התמורה	מס	לאחר שיווי	הכנסות בשנת 2005 ¹	הכנסות הריוח	הרווח לאחר שיווי	ההכנסות בשנת 2005 ²
הפועלים	אמיר	קופת	אזורי	מסדה	3	224	491	16,097	427
					13	310	834	582	499
					39	5,200	23	1,257	
					455	14,000	150	14,049	
					149.5	5,865	535	13,100	
					675	3,900	1300	17,400	
					473	—		355	
לאומי	ק.ה.ל	מגדל	הראל	פסגות—אופק יורק	233	3,900			
					110.5	92	4,335	182	
					710	17,900	580	11,246	
					403	9,800			
					37	1,900			
					29	21			
					8	830			
					21	30			
					879	64,264	3,975	84,853	
					3,094				

1. במידה והסכם המכירה מוגש, השווי הוא ליום המכירה בפועל, כפי שיוזם לבורסה לניירות ערך בול-אביב. אחרת, השווי נבחר ליום 2006.
2. הכנסות מפעילות כל קופות הגמל שבפעילות הבנקים וקרנות אחרות של קבוצת לאומי.
3. ההכנסות מפעילות כל קרנות הנאמנות של הבנקים.

המקור: דוחות סכמים לציבור של הבנקים, דיווחים לבורסה לניירות ערך וסקירה חדשה של קרנות הנאמנות מאת המחלקה המוניטרית בבנק ישראל.

ש"ח, כ-16% מסך ההכנסות התפעוליות שלהם²². נוסף על ההכנסות השוטפות משירותי תפעול של קופות גמל ועל ההכנסות מהפצת קרנות נאמנות וקופות גמל, עתידים הבנקים, לאחר שימכרו את החזקותיהם בחברות הביטוח שמעל 10%²³, לשווק מוצרי חיסכון פנסיוני. מלבד הכנסה חד-פעמית של כ-7 מיליארדי ש"ח ממכירת 99% משווי הקרנות וכ-45% משווי קופות הגמל, צפויה לבנקים הכנסה שנתית מהפצתן ותפעולן, הכנסה חד-פעמית ממכירת יתרת הנכסים שבבעלותן וכן הכנסות שוטפות נוספות מהפצת מוצרי ביטוח ופנסיה.

בסיכום, החוק הוא צעד נוסף לביסוסה של מערכת פיננסית תחרותית יותר, שבה יפעלו מספר מתווכים פיננסיים גדולים (בנקים, חברות ביטוח וגופים פיננסיים נוספים), המתחרים ביניהם על הספקת מוצרים ושירותים פיננסיים לציבור. במסגרת זו ימכרו הבנקים מוצרי פנסיה וביטוח תוך ניצול יעילותם בהספקת שירותים פיננסיים, ואילו חברות הביטוח וגופים פיננסיים נוספים ייכנסו לתחומי הפעילות של הבנקים, בעיקר לפעולות בשוק ההון ובמתן אשראי. לפיכך תידרש גם בהיבט הרגולטורי הגדרה מחודשת של מבנה המוסדות הפיננסיים תוך גיבוש תשתית עקיבה ואחידה ככל שניתן בכל הקשור להסדרה, לפיקוח ולאכיפה של הגופים הפיננסיים הבנקאיים והלא-בנקאיים, באופן שההוראות בתחום ניהול נכסי הציבור תהיינה אחידות עבור כל המתווכים הפיננסיים, תוך התחשבות במאפיינים המיוחדים של הנכסים השונים.

²² אין נתונים בדוחות הכספיים על עמלות שגובים הבנקים מגופים אלו, אך מרבית ההכנסות התפעוליות (כ-90%), שעמדו ב-2005 על 2.1 מיליארדי ש"ח, מקורן בדמי ניהול.

²³ כיום: "לאומי" - 20% ב"מגדל"; "הפועלים" - 14.2% ב"כלל"; "דיסקונט" - 15.9% ב"הראל".

ד. ההוצאות התפעוליות והאחרות

למרות השיפור שחל בהכנסות התפעוליות השנה, גדלו ההוצאות התפעוליות בשיעור גבוה מזה של ההכנסות, והסתכמו בכ-21.2 מיליארדי ש"ח, לעומת 18.9 מיליארדים בשנת 2004. רוב הגידול של ההוצאות התפעוליות והאחרות נבע מעלייה בגין ההוצאות האחרות. כך למשל, עלה סעיף המחשוב השנה ביותר מ-30% כתוצאה מהשקעות גדולות בפיתוח מערכות כגון מערכות RTGS, מערכות ליישום הוראות באזל II, הארכת יום העסקים הבנקאי ואיסור הלבנת ההון. גידולו של רכיב ההוצאות בגין עובדים²⁴ (10.8%), שהיווה כ-60% מסך כל ההוצאות התפעוליות (לוח א'-14), נבע בעיקר מעלייה משמעותית בהוצאות השכר הישירות (ללא הוצאות נלוות)²⁵, המשך

²⁴ כולל את סך המשכורת, הטבה עקב הנפקה לעובדים, פיצויים, תגמולים, פנסיה, קרן השתלמות וחופשה, ביטוח לאומי, מס מעסיקים ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, השלמת עתודה בגין הוצאות נלוות עקב שינויים בשכר בשנת החשבון והוצאות פרישה מרצון.

²⁵ הוצאות השכר בשנת 2005 כוללות לראשונה הוצאה למס שכר בגין השינוי בהגדרת שכר בחוק מס ערך מוסף.

לעלייה שנרשמה בסעיף זה אשתקד (לוח א'–15). קבוצת "דיסקונט" תרמה 23% לסך הוצאות השכר הישירות של חמש הקבוצות הגדולות, ככל הנראה עקב יישומה של תוכנית פרישה מוקדמת של עובדים בבנק.

גידול הוצאות הפרישה מרצון לא הקיף את כלל הקבוצות הבנקאיות: בקבוצות "לאומי" ו"דיסקונט", שהיוו כ-82.5% מסעיף זה בחמש הקבוצות הגדולות, נרשמה עלייה חדה, הן בשל תהליך מכירת השליטה בהן (העברת השליטה מבעלות המדינה לבעלות פרטית) והן כחלק מאסטרטגיית ההתייעלות שלהן. בקבוצות "הפועלים", "מזרחי-טפחות" ו"הבינלאומי" נרשמה בסעיף זה ירידה ביחס לשנה הקודמת.

לוח א'–15

ההוצאות של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות בגין עובדים, 1997 עד 2005
(סכומים מדווחים¹ ובמחירים שוטפים)

השנה	מספר המעוררים ²	המשכורות		ההוצאות הנלוות בגין עובדים ³		המשכורות וההוצאות הנלוות	
		סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה	סך הכול	למשרה
		(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)	(מיליוני ש"ח)	(אלפי ש"ח)
1997	38,180	6,294	165	2,888	76	9,182	241
1998	38,230	6,341	166	2,955	77	9,296	243
1999	38,248	6,607	173	3,063	80	9,669	253
2000	39,251	7,220	184	3,557	91	10,777	275
2001	39,753	7,231	182	3,560	90	10,791	271
2002	39,531	6,819	172	3,976	101	10,795	273
2003	38,427	7,260	189	3,566	93	10,826	282
2004	38,170	7,732	203	3,677	96	11,409	299
2005	39,569	8,530	216	4,116	104	12,646	320

השינוי לעומת השנה הקודמת

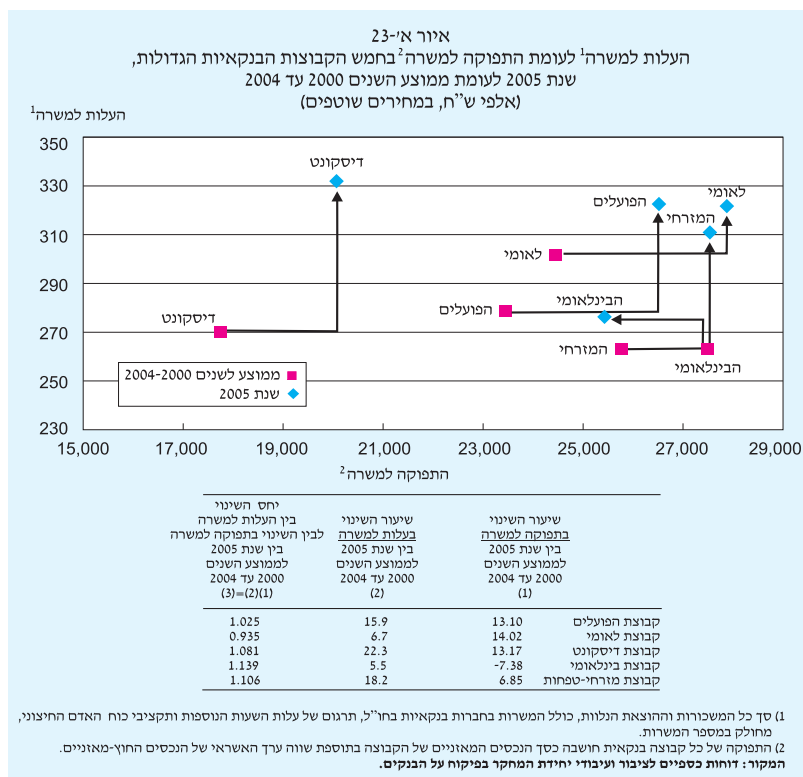
(אחוזים)

1998	0.1	0.7	0.6	2.3	2.2	1.2	1.1
1999	0.0	4.2	4.1	3.6	3.6	4.0	4.0
2000	2.6	9.3	6.5	16.1	13.2	11.5	8.6
2001	1.3	0.1	-1.1	0.1	-1.2	0.1	-1.1
2002	-0.6	-5.7	-5.2	11.7	12.3	0.0	0.6
2003	-2.8	6.5	9.5	-10.3	-7.7	0.3	3.2
2004	-0.7	6.5	7.2	3.1	3.8	5.4	6.1
2005	3.7	10.3	6.4	11.9	8.0	10.8	6.9

- עד שנת 2002 – סכומים מותאמים להשפעת האינפלציה לפי מדד דצמבר 2003.
 - מספר המעוררים כולל משרות בחברות בנות בח"ל ובחברות מאוחדות, תרגום של עלות השעות הנוספות ותקציבי כוח האדם החיצוני שנדרשו לוויסות כוח האדם השוטף ולהטמעת פרויקטים.
 - סעיף זה כולל בעיקר פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, פנסיה, חופשה, ביטוח לאומי ומס שכר, הוצאות נלוות אחרות, הוצאות פרישה מרצון וכן הטבה עקב הקצאת אופציות לעובדים.
- המקור: דוחות כספיים לציבור ודיווחים לפיקוח על הבנקים.

מספר המשרות הממוצע במערכת הבנקאית גדל השנה בשיעור של כ-3.7% (כ-39,569 משרות), לאחר שלוש שנות ירידה במספר המשרות, כתוצאה מתוכניות לעידוד פרישה מוקדמת מרצון ומפיטורי עובדים, כחלק מההליכי התייעלות (לוח א'–15). בניגוד לשנה הקודמת, הקיף גידול מספרן של המשרות (ממוצע חודשי)²⁶ השנה את כל חמש הקבוצות הבנקאיות. בקבוצת "הבינלאומי" נבעה העלייה מהתוספות עובדי "יובנק" (לשעבר "אינווסטק"), על רקע מיזוגו עם קבוצת "הבינלאומי", למצבת העובדים בקבוצה.

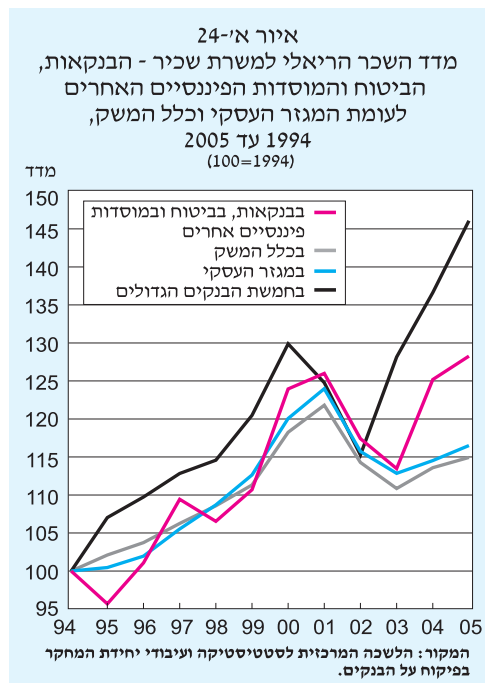
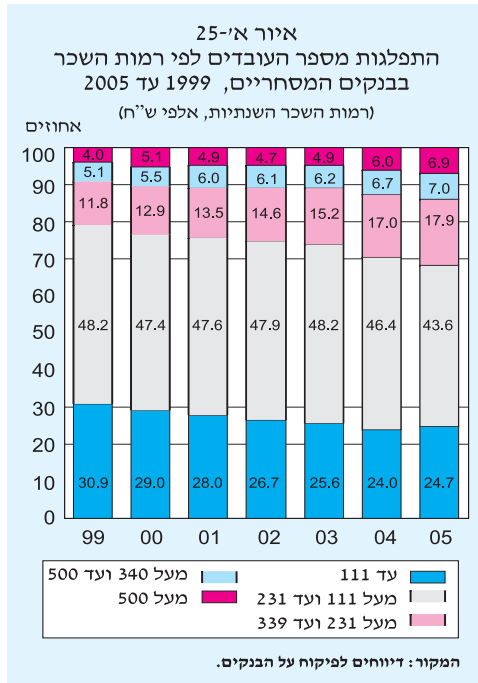
בשנים האחרונות שמים הבנקים דגש בהתאמה של רמת התגמול לרמת הרווחיות של הבנק בכלל ולרמת הפיריון הממוצע של העובד בפרט. מבחינת התפתחות מדד התפוקה לעובד²⁷ לעומת עלות העסקתו בשנת 2005 בהשוואה לממוצע בשנים 2000 עד 2004, התקיים יחס חיובי בכל הקבוצות הבנקאיות, פרט לקבוצת "הבינלאומי", שבה היה יחס שלילי: שיעור הגידול של מספר העובדים היה גבוה משיעור התוספת לנכסים וגרם לירידה בעלות למשרה. זאת, ככל הנראה, בשל תוספת נתוני "יובנק" לדוחות הכספיים של הקבוצה, על רקע מיזוגו עם קבוצת "הבינלאומי" (איור א'–23).

²⁶ מספר המשרות לסוף השנה (ל-31.12.2004) עלה ב-800 ביחס לסוף שנה קודמת. הגידול העיקרי הוא בקבוצת "הבינלאומי" – גידול של 350 משרות.

²⁷ התפוקה לעובד, הנמדדת כסך הנכסים המאזניים ושווה ערך האשראי של הנכסים החוץ-מאזניים חלקי מספר המשרות, משמשת מדד לפיריון הממוצע של העובדים.

העלייה הניכרת של השכר במערכת הבנקאית בשנים האחרונות בולטת עוד יותר בהשוואה למגזרים אחרים: במשק; מדד השכר הריאלי למשרת שכיר בבנקאות, ביטוח ופיננסים גדל בשיעור חד של 13.0% לעומת 2003, בהשוואה למדד השכר למשרת שכיר במשק ולמדד השכר במגזר העסקי, שגדלו השנה ב-3.2% ו-3.6%, בהתאמה (איור א'-24). נוסף על כך עולה, בבחינת התפלגות שכר העובדים במערכת הבנקאות, כי גם השנה נמשכה המגמה, שהחלה ב-1999, של עלייה בשיעור העובדים המשתכרים מעל 231 אלף ש"ח בשנה, במקביל לעליה זניחה בשיעור העובדים שמשכורתם השנתית נמוכה (איור א'-25).

שיעור בעלי ההשכלה האקדמית במערכת הבנקאית עולה גם הוא בהתמדה, דבר שעשוי להסביר חלק מגידול השכר (איור א'-26).

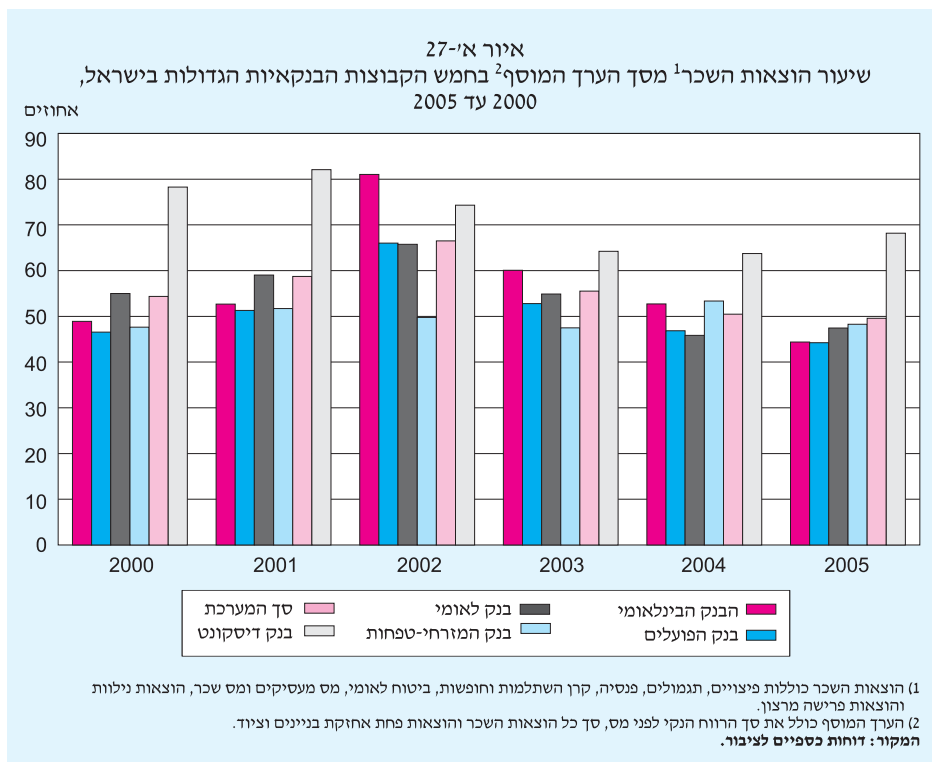
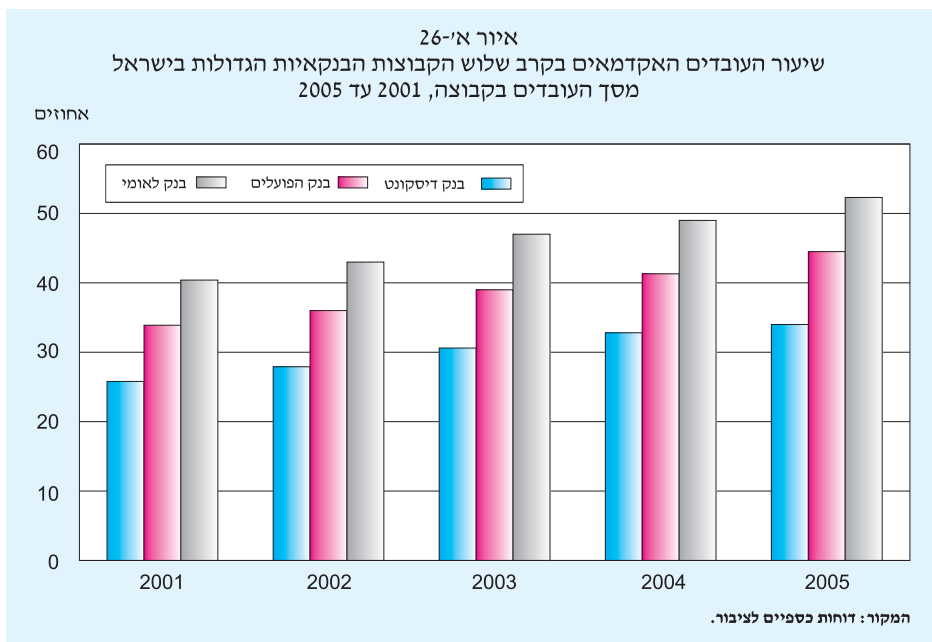
מבחינת התפתחות שיעור ההוצאות בגין שכר וההוצאות הנלוות במערכת הבנקאית בסך הערך המוסף²⁸ (מדד מקובל בספרות המקצועית לתפוקת מערכת הבנקאות) נמצא כי בקבוצת "דיסקונט" חלקו של השכר הוא הגבוה ביותר במערכת בשש שנים האחרונות 68%, לעומת 50% בממוצע במערכת (איור א'-27).

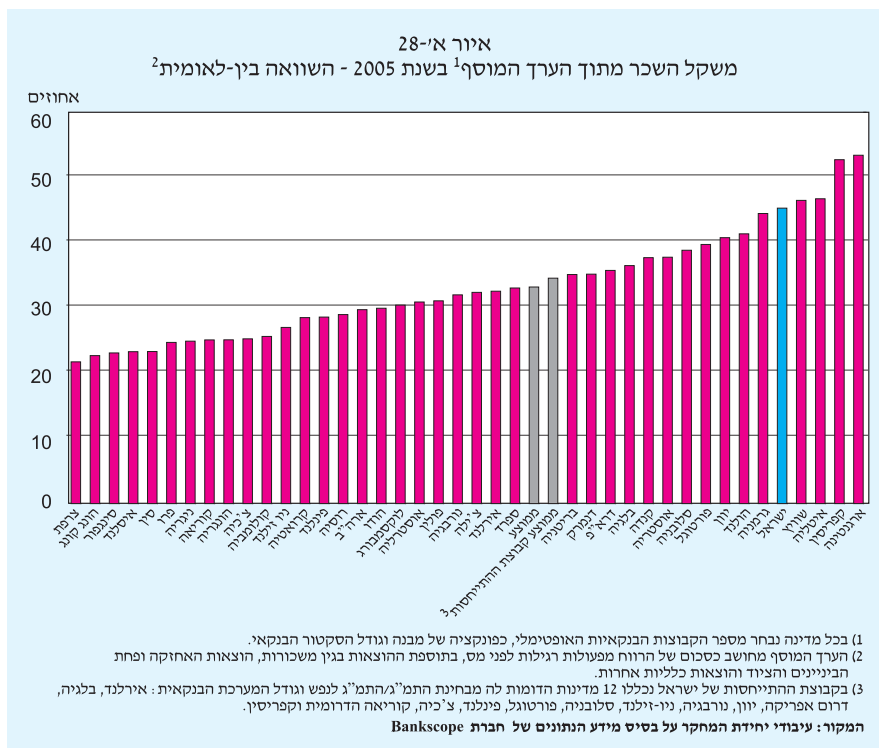
מהשוואה בין-לאומית²⁹ עולה כי במערכת הבנקאות הישראלית שיעור ההוצאות בגין שכר והוצאות נלוות בסך הערך המוסף גבוה מהממוצע ומהחציון בעולם (איור א'-28).

²⁸ הערך המוסף כולל את סך הרווח הנקי לפני מס, סך כל הוצאות השכר והוצאות הפחת והחזקת הבניינים והציוד.

²⁹ הערך המוסף לצורך השוואה בין-לאומית מחושב כסכום של הרווח מפעולות רגילות לפני מס, בתוספת ההוצאות בגין משכורות, הוצאות ההחזקה ופחת הבניינים והציוד והוצאות כלליות אחרות.

פרק א': מערכת הבנקאות הישראלית – הפעילות, התוצאות העסקיות והסיכונים

3. ניתוח הביצועים לפי מגזרי פעילות³⁰

בתחילת שנות ה-2000 החל בחלק מהקבוצות הבנקאיות הגדולות תהליך שינוי של המבנה הארגוני, שבמסגרתו חולקו מגזרי הפעילות הבנקאית למרכזי רווח עצמאיים, המשמשים את הנהלות הבנקים בניתוח התוצאות העסקיות ובקבלת החלטות לפיהן. על פי הוראות בנק ישראל³¹, מגזר פעילות צריך לקיים שלושה תנאים: עוסק בפעילויות עסקיות אשר מהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות; תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי ההנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות לגבי הקצאת משאבים למגזר והערכת ביצועיו; מצוי לגביו מידע פיננסי נפרד. בחודש יולי 2005 הגדיר הפיקוח על הבנקים את מגזרי הפעילות מחדש, על פי סוגי המוצרים והשירותים או סוגי הלקוחות שלגביהם נדרש גילוי³². בניתוח דלהלן נתמקד בחמשת המגזרים העיקריים: המגזר העסקי, המגזר המסחרי, מגזר העסקים הקטנים, מגזר הבנקאות הפרטית ומגזר משקי הבית.

³⁰ כל קבוצה בנקאית מגדירה את מגזרי הפעילות לפי שיקול דעתה ובהתאם למאפיינים והיקף פעילות לקוחותיה: באופן כללי, מגזר משקי הבית מורכב מלקוחות פרטיים בעלי עושר פיננסי נמוך עד בינוני; מגזר הבנקאות הפרטית מורכב מלקוחות פרטיים בעלי עושר פיננסי גבוה; מגזר העסקים הקטנים מורכב מלקוחות מסחריים שהיקף פעילותם העסקית נמוך; המגזר המסחרי מורכב מחברות עסקיות פעילות גבוה; המגזר העסקי מורכב מחברות שמוחזר מחזיריהן וחבותן גבוהה.

³¹ הוראות הדיווח לציבור (9) (12/01) דוח כספי שנתי, סעיף 79 (מגזרי פעילות עיקריים).

³² העסקי, המסחרי, עסקים קטנים, בנקאות פרטית, משקי בית וניהול פיננסי ואחר.

בדומה לשנה הקודמת, גם השנה, שני המגזרים הרווחיים ביותר הם מגזר משקי הבית והמגזר העסקי, ומבין המגזרים העסקיים בולט המגזר המסחרי, שרווחיו גדלו השנה בכ-59%, וחלקו בסך הרווח עלה מ-10.5% בשנת 2004 ל-14.5% השנה (איור א'-29).

למרות השיפור במצב המשק וגידול הרווחים, ירדו השנה היקפי הפעילות של המגזר העסקי ומגזר הבנקאות הפרטית, שבאו לידי ביטוי בירידת היתרה הממוצעת של הנכסים בכל אחד מהם, ביחס לשנה הקודמת. ירידה זו נבעה, ככל הנראה, מכניסתן של חברות ביטוח ומשקיעים מוסדיים לתחום פעילות המימון במגזר העסקי.

מגמת השיפור במשק הישראלי בשנים האחרונות ניכרת בבירור במספר היבטים; יתרת ההפרשה השנתית לחובות מסופקים קטנה השנה בכ-20% לעומת אשתקד. הירידה בהפרשות הקיפה השנה את כל מגזרי הפעילות. הבולטים יותר היו מגזר הבנקאות הפרטית והמגזר המסחרי, שרשמו שיעור ירידה של יותר מ-30% כל אחד, ומגזר העסקים הקטנים, שרשם ירידה בשיעור של כ-17%.

השיפור במצב ענפי המשק המקומי, שבו פעילים מרבית לקוחות המגזר המסחרי ומגזר העסקים הקטנים, וגידול הביקושים

המקומיים הם הגורמים המרכזיים לשיפור באיכות האשראי של הלווים בשני מגזרים אלו ולירידה, המשתמעת, בהפרשות לחובות מסופקים. אשר לשיפור הקל בכושר ההחזר של לקוחות מגזר הבנקאות הפרטית – יהיה סביר להניח כי הוא נובע מהגאות בשוק ההון המקומי ומנגישותם הגוברת של שוקי ההון הזרים ללקוחות הישראליים. לעומת שני מגזרים אלו, נרשמה במגזר העסקי ירידה של כ-6% בהפרשה לחובות מסופקים. ההפרשה לחובות מסופקים ירדה השנה רק בשלוש מתוך חמש הקבוצות הבנקאיות ("הפועלים", "הבינלאומי" ו"מזרחי-טפחות"), והיא תוצאה של שיפור תיק האשראי של לקוחות המגזר וגביית חובות שבגינן בוצעו הפרשות בעבר – תוצאת השיפור במצב הכלכלי; במגזר משקי הבית נרשמה השנה ירידה של כ-12% ביתרת ההפרשה השנתית לחובות מסופקים, שנבעה משיפור בכושר ההחזר של הלווים במגזר – תוצאת הירידה בשיעור האבטלה, גידול מספר המועסקים, עליית השכר הממוצע במשק, גידול של קצבאות הביטוח הלאומי ועוד.

מדיניות הפחתת הסיכונים, שהבנקים הגדולים נוקטים בשנים האחרונות, נמשכה גם השנה והתבטאה בשמירה יחסית על רמת התחרות בגיוס לקוחות פרטיים ממגזר

16-א תת

מדידי הביצוע לפי מאזרי הפעילות בקבוצות הנקראות, 2004 ו-2005

[illegible]

1. כל בועזב בנארת מנזירה את מנזר שקאל העזח ורזחא לאמאלינים ההק של פעולות לקוחות: באופן כללי, מנזר שקאל מנזר הרת מורכב מלקוחות פרטיים בעלי עושר פננטי גמור עד בינוני; מנזר הנבארת מפרשת מורכב מלקוחות פרטיים בעלי עושר פננטי גבוה; מנזר העסקים הקטנים מורכב מלקוחות מסחריים שהק פועלים מורכב מלקוחות העסקות גמור; המנזר המסחר מורכב מחברות עסקיות שהק פועלות; גבוה; המנזר המסקי מורכב מחברות שמנזר מחזירותין חזבתו גבוה.

2. לא כולל את מגזר הניהול הפיננסי, אחר והתאמות.

3. סך ההכנסות מחושבות כסכום של ההכנסות והרווח מפעילות מימון לפני הפרישה לחובות מספיקים.

4. מחושב כיחס שבין סך ההכנסות התפעולית והאחרות לסך ההוצאות התפעולית והאחרות.

5. מחושב כיום שבין סך ההכנסות התפעולית והרווח מפעילות לרצון לפרענות התפעולית.

6. מחשב כיחס שבין הרווח הנקי לפני מס, בתוספת ההפרשות לבין ההפרשות לחובות מסופקים למסופקים.

המקור: דוחות כספיים לציבור ועיבודי יחידת המחקר בפיקוח על הבנקים.

הבנקאות הפרטית ומגזר משקי הבית; מטרתה של מדיניות זו היא לנצל את תרומתם הגדולה והיציבה של לקוחות אלו לרווחי הבנקים.

הוראה 432 לניהול בנקאי תקין³³, בנושא העברת פעילות וסגירת חשבון לקוח, מתן היתר לפעול בשוק הביטוח והוצאת קופות הגמל וקרנות הנאמנות מידי הבנקים, נועדה לשפר את הניידות ולהגביר את התחרות. אולם למרות התחרות הבין-בנקאית וכניסתן של חברות כרטיסי האשראי לתחום מתן האשראי ללקוחות המגזרים הקמעוניים, התחרות בענף עדיין אינה מספקת, ומושפעת מנתח השוק של שני הבנקים הגדולים. להוראה 432 מתלווה גם "עסקת החבילה" בעניין עמלות עובר ושב ללקוחות פרטיים, הכוללת, בין היתר, התייחסות לעמלות בגין סגירת חשבון בנק והעברת הפעילות לבנק אחר; החלתה של "עסקת החבילה" היא פרי התערבותו של הפיקוח על הבנקים, ומטרתה למנוע מצב שבו גובה העמלות ירתיע לקוחות מהעברת פעילותם מבנק לבנק, כלומר יפגע בתחרות.

מחשוב היחס בין סך ההכנסות³⁴ התפעוליות והמימוניות ליתרה הממוצעת של הנכסים, במטרה לקבל הערכה לגבי ההכנסה האפקטיבית בגין מתן האשראי, עולה, כי היחסים הגבוהים יותר מתקבלים עבור מגזר העסקים הקטנים (8.92%), מגזר הבנקאות הפרטית (12.29%) ומגזר משקי הבית (7.61%), והיחסים הנמוכים יותר מתקבלים עבור המגזר העסקי (2.81%) והמגזר המסחרי (4.21%) (לוח א'–16).

עלות תפעולם של מגזר העסקים הקטנים, מגזר הבנקאות הפרטית ומגזר משקי הבית גבוהה מזו של המגזרים העסקי והמסחרי, כפי שמשקף במשקל ההוצאות התפעוליות של כל אחד מהמגזרים בסך ההוצאות התפעוליות; עלות גבוהה זו מוסברת בהוצאות הגבוהות הכרוכות בתפעולם, הנובעת מהצורך להחזיק ולתפעל מערך סניפים רחב, הכולל משאבים אנושיים ופיסיים רבים. משקלו של מגזר משקי הבית בסך ההוצאות התפעוליות עמד השנה על כ-44.7%, משקלו של מגזר הבנקאות הפרטית עמד על כ-17%, וכמותו גם משקלו של מגזר העסקים הקטנים. משקלותיהם של המגזר העסקי והמגזר המסחרי נמוכים יותר, כאמור – 11.9% ו-9.3%, בהתאמה (לוח א'–16, איור א'–29).

מבחינת יחס הכיסוי התפעולי³⁵ בכל אחד מהמגזרים עולה, כי מגזר הבנקאות הפרטית (0.76), מגזר משקי הבית (0.67) ומגזר העסקים הקטנים (0.53) מאופיינים ביחס כיסוי גבוה. יחס גבוה זה מוסבר, ככל הנראה, בעלות הגבוהה של תפעול המגזרים, כפי שהוסבר לעיל. לעומת שני מגזרים אלו, מאופיינים המגזר העסקי (0.37) והמגזר המסחרי (0.47) ביחס כיסוי נמוך יותר, המוסבר במספרם המצומצם של המרכזים העסקיים והמסחריים. יחס נוסף המעיד על יעילות התפעול של המגזרים

³³ הוראות ניהול בנקאי תקין, יולי 2005.

³⁴ סך ההכנסות מחושבות כסכום של ההכנסות התפעוליות והאחרות והרווח מפעולות מימון לפני ההפרשה לחובות מסופקים.

³⁵ מחושב כיחס שבין סך ההכנסות התפעוליות והאחרות לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות.

הוא "יחס היעילות"³⁶, שהוא נמוך במגזרים הבנקאות הפרטית (1.44), משקי הבית (1.38) והעסקים הקטנים (1.41), וגבוה במגזר העסקי (2.78) ובמגזר המסחרי (1.95) (לוח א'–16).

במטרה לבחון את יעילות המגזרים תוך התייחסות לסיכון הכרוך בפעילות של כל אחד מהם, חישובנו את היחס הרווח לפני מס חלקי יתרת ההפרשה לחובות מסופקים (המבטאות את הסיכון). יחס זה הוא קירוב למדד ה-RAROC (התשובה המותאמת לסיכון). התוצאות המתקבלות מלמדות שהביצועים במגזר הבנקאות הפרטית ומשקי הבית הם הטובים ביותר, בעוד שהביצועים במגזר העסקים הקטנים, המסחרי והעסקי נמוכים יותר (לוח א'–16).

בחלוקת הפעילות בין בנקאות קמעונית (retail) ובנקאות עסקית (corporate), כפי שנעשה בהנחיות החדשות של ועדת באזל II, המגזרים משקי הבית, הבנקאות הפרטית והעסקים הקטנים יוגדרו כמגזרי בנקאות קמעונית, והמגזרים המסחרי והעסקי – כבנקאות עסקית. אף שמדובר במגזרים דומים בגודלם מבחינת היתרה הממוצעת של הנכסים, תרומתו של מגזר הבנקאות העסקית לרווח נמוכה משמעותית מתרומת מגזר הבנקאות הקמעונית; זאת בשל הפרשות לחובות מסופקים במגזר הבנקאות העסקית הגבוהות פי 2.5 מאשר ההפרשות במגזר הבנקאות הקמעונית. ממצא זה מתבטא בהבדלים בביצועי שני המגזרים דלעיל. ביטוי להבדל ביעילות ניתן פה על ידי הרווח הנקי לפני מס חלקי סך ההפרשה לחובות מסופקים, יחס שהוא, כאמור, קירוב למדד ה-RAROC. יחס זה במגזר הבנקאות הקמעונית גבוה יותר מאשר בעסקית (4.50 לעומת 1.02).

4. ניתוח הביצועים של הבנקים על פי ערך השוק של מניותיהם לעומת ערך בספרים (Market to Book Ratio)³⁷.

היחס MV/BV מבטא את מידת ההתאמה שבין ערך השוק של הון מניות הבנק לדעת המשקיעים (הערך הכלכלי) לבין ערך הונו החשבונאי בספרים. כאשר יחס זה גבוה מ-1, משמע שציבור המשקיעים מעריך את הבנק מעבר לערכו המאוזן, נתון המשקף פוטנציאל עתידי גבוה יותר הטמון בו לדעתם. כאשר היחס נמוך מ-1 משמע שהערך בספרים הוא, לדעת המשקיעים, בבחינת הערכת יתר של הערך הכלכלי האמיתי של הון הבנק.

³⁶ מחושב כיחס שבין סך ההכנסות התפעוליות והאחרות והרווח מפעולות מימון לסך ההוצאות התפעוליות והאחרות. ככל שיחס זה גבוה יותר, היעילות התפעולית נחשבת לגבוהה יותר ולהפך.

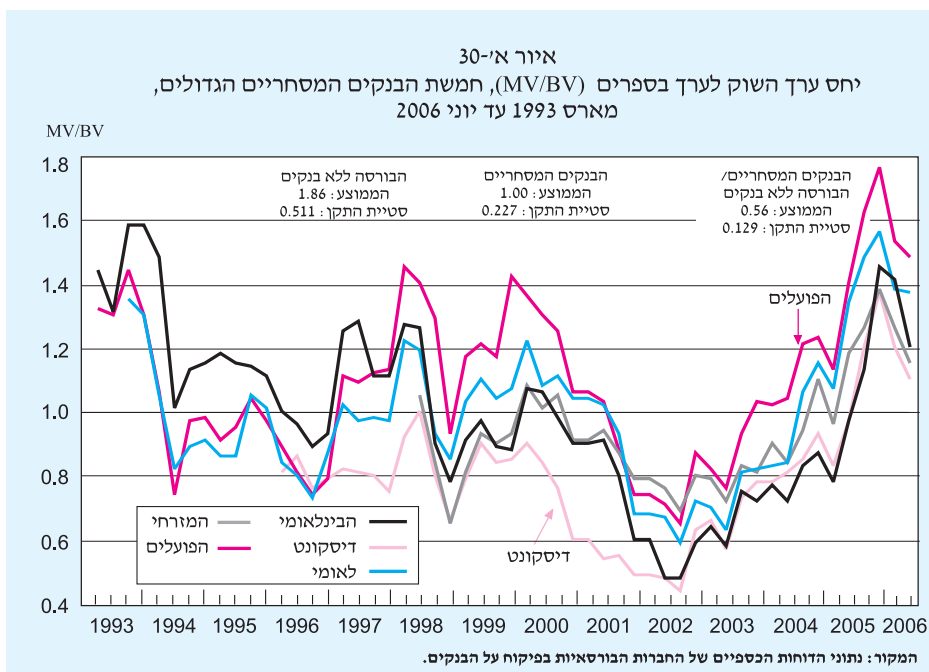
³⁷ היחס מוגדר כ- $Market\ to\ Book\ Ratio = (MV/BV)_i$

כאשר MV_i = ערך השוק של המניות וכתבי האופציה של בנק i בתקופה t . ערך השוק של חברה כלשהי מוגדר כשווי מניותיה וכתבי האופציה שלה הרשומים למסחר (ללא איגרות חוב להמרה). ערך השוק כולל גם מניות שאינן רשומות למסחר, שלגביהן מיוחס מחיר השוק של המניות הרשומות למסחר.

BV_i = השווי המאוזן של ההון העצמי – כולל הון מניות נפרע, קרנות ועודפים של בנק i . להרחבה ראו:

דוד רותנברג ושאוול פרל, "ערך השוק לעומת הערך בספרים (Market to Book Ratio) של מניות הבנקים בישראל", הפיקוח על הבנקים, יחידת המחקר, בנק ישראל, מאמרים לדיון, 04.01, יוני 2004.

מניתוח ההתפתחות של יחס זה בשלוש השנים האחרונות עולה כי מאז תחילת 2003, לאחר שלוש שנים של ירידה מתמשכת ביחס זה, שינו המשקיעים את הערכתם וצפו שיפור ניכר בביצועי הקבוצות הבנקאיות (איור א'–30). ציפיות אלה אכן התממשו עם פרסום התוצאות החיוביות הטובות של הבנקים בשנים 2003, 2004 ו-2005, שבאו לידי ביטוי בעלייה מתמשכת של היחס MV/BV בכל הקבוצות במהלך אותן שנים. בדצמבר 2004 יחס זה, בממוצע לקבוצת הבנקים המסחריים, חצה שוב את הערך 1 ועמד על 1.11, ובדצמבר 2005 הוא הגיע ל-1.55. למרות השיפור בתוצאות העסקיות של הבנקים במחצית הראשונה של 2006 הורע יחס זה, בגלל המשך השיפור בשווי בספרים של הבנקים, במקביל לירידה בשווי השוק שלהם, כפי שקרה בשוק כולו.

בעבודות שונות שנכתבו בנושא זה ביחידת המחקר שבפיקוח על הבנקים הוכח כי היחס MV/BV של חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות מושפע חיובית מהתשואה-להון (ROE) ושלילית מהסיכון הבנקאי³⁸. הסיכון נאמד באמצעות מדדי סיכון אשראי שונים, שפורטו בחלק ג' של סקירה זו, ובאמצעות מדדי סיכון שנגזרים משוק ההון, כגון

³⁸ קשר זה נשען על משוואת ה- MV/BV , המנוסחת כדלקמן: $MV/BV = (ROE - g) / (k - g)$, כאשר,

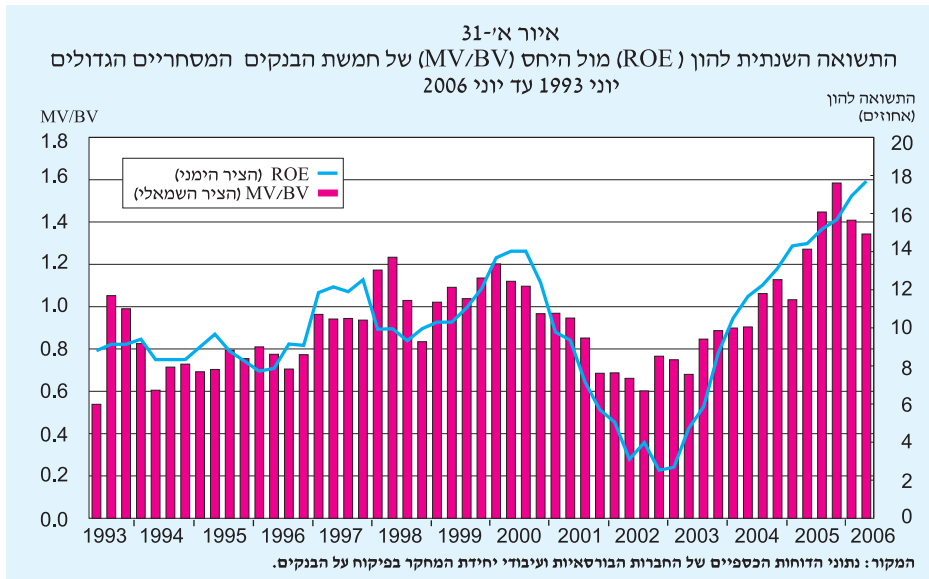
ROE – התשואה להון;

g – שיעור הצמיחה של הבנק;

k – סיכון הבנק;

להרחבה בנושא ראו מאמרם של רוטנברג ופרל, שהוזכר בהערה הקודמת.

ביתא (β), המבטא את הסיכון השיטתי, שהמשקיע הבודד יכול לפזר, ו- k , המבטא את עלות גיוס ההון או את התשואה הנדרשת על השקעה בודדת³⁹ (איור א'-31).

³⁹ בהתבסס על מודל ה-CAPM, חושבה עלות גיוס ההון K , על ידי הצבת הביתא (β) שהתקבלה באמידה נפרדת במשוואה הבאה: $K_i = R_f + (R_m - R_f)\beta_i$. כאשר R_f , המחושבת כתשואה חסרת סיכון, היא שיעור התשואה הריאלי לפדיון על אג"ח ממשלתית צמודה למדד ל-5 שנים, ו- R_m , תשואת תיק השוק, הוא שיעור התשואה על השקעה במדד תל אביב 100. להרחבה ראו שם.